

Bevaringsstrategier

Kulturmiljøkonferanse Trøndelag 6. juni 2023

Espen Ophaug, seniorrådgiver Riksantikvaren

Bakgrunn

- Riksantikvaren fikk i 2020 i **oppdrag fra Klima- og miljødepartementet** å utvikle bevaringsstrategier på bakgrunn av Meld. St. 16 (2019-2020) «Nye mål i kulturmiljøpolitikken – Engasjement, bærekraft og mangfold»
- I meldingen **introdueres begrepet bevaringsstrategier** «for å ta vare på et mangfold av kulturmiljø vil regjeringen derfor utarbeide **bevaringsstrategier for prioriterte tema** der all virkemiddelbruk skal ses i sammenheng.»

Foto: Arve Kjersheim, Riksantikvaren

Hva er en bevaringsstrategi?

- **Verktøy** for å **strukturere, samordne og organisere** innsatsen
- **En justering av innretningen på bevaringsarbeidet** for å nå de nye nasjonale målene engasjement, bærekraft og mangfold, med særlig vekt på mangfoldsmålet
- Mer **samarbeid, bredere forankring, flere typer virkemidler** sett i sammenheng
- Mer **vekt på kulturmiljøets betydning for samfunnet** – vi knytter oss opp mot aktuelle tema og utfordringer i samfunnet rundt oss (eksempler på dette er **klimatilpasning, behov for utslippsreduksjoner, fraflytting/sentralisering** etc.)

Hva ønsker vi oppnå med bevaringsstrategier?

Kort fortalt:

- **Oppnå mer** ved å samarbeide mer og **få fram samfunnsmessig betydning** mer tydelig
- **Identifisere felles- og overlappende** mål (med samarbeidspartnere)
- **Samkjøre virkemidler**, spesielt **økonomiske og juridiske**
- Være mer tydelig **koblet til samfunnsutviklingen, bidra til å løse samfunnsutfordringer**

Rammeverk for bevaringsstrategier er på plass

- Inneholder **rammer, struktur, oppbygning**
- **Felles byggesteiner** for alle de tematiske bevaringsstrategiene
- **Verktøykasse** for å utarbeide de tematiske bevaringsstrategiene fra høsten 2023
- Det videre arbeidet med bevaringsstrategier skal foregå i tre faser:
 - **Valg av temaer** for bevaringsstrategier
 - **Utarbeide bevaringsstrategier** med deltemaer, innsatsområder, målsettinger og indikatorer
 - **Iverksette** bevaringsstrategiene

Struktur for bevaringsstrategier. Eksemplifisert med «Kystens kulturmiljøer»:

Rammeverk for bevaringsstrategier

Tematisk bevaringsstrategi

Eksempel: Kystens kulturmiljøer

Deltema

Deltema

Fraktefart og sjøfart

Naust og sjøhus

Innsats-
område

Innsats-
område

Innsats-
område

Innsats-
område

Bevaring og
bruk

Formidling og
opplevelser

Kunnskap og
kompetanse

Engasjement
og deltagelse

Høringsrunde våren 2023

Noen tilbakemeldinger

- Målstrukturen skal beskrives mer tydelig. I arbeidet med å utarbeide strategiene skal det formuleres effektmål og resultatmål
- Forholdet mellom ordinære og lovpålagte forvaltningsoppgaver og arbeid innenfor bevaringsstrategiene skal beskrives i rammeverk for bevaringsstrategier
- Urfolks og nasjonale minoriteters perspektiver og kulturmiljøer skal komme tydeligere frem i beskrivelsen av de foreslåtte temaene
- Det skal foretas en tydelig prioritering og legges opp til et ambisjonsnivå som er i tråd med ressurstilgang, aktørsamarbeid og virkemidler i utarbeidelsen av de enkelte tematiske bevaringsstrategiene
- Arkeologiske kulturmiljøer og perspektiver skal komme tydeligere fram i beskrivelsene og begrunnelsene av temaene

Videre prosess

- Riksantikvaren leverte nylig forslag til temaer for bevaringsstrategier til Klima- og miljødepartementet. Departementet legger fram forslag til politisk behandling til høsten.
- Vi starter med *kystens kulturmiljøer*, som en pilotbevaringsstrategi. Dette arbeidet er allerede i gang.
- Arbeid med å utarbeide og forme videre bevaringsstrategier vil bli gitt som oppdrag til Riksantikvaren fra KLD. Av kapasitetsmessige hensyn i forvaltningen vil innfasing av videre strategier skje trinnvis.

Foreslåtte tema

- Kystens kulturmiljøer
- Kulturmiljøer i byer og steder
- Kulturmiljøer i landbruksområder og utmark
- Fellesskapenes kulturmiljøer
- Kulturmiljøer fra næring, handel, industri og infrastruktur

Foto: Trond A. Isaksen, Riksantikvaren

Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer

Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer

Kysten har rik kulturhistorie og har et stort mangfold kulturmiljøer. Kulturmiljøene langs kysten er mange og svært viktige for å fortelle landets historie. Endringer i demografi, næringsliv og klima gjør bevaring utfordrende.

Et strategisk samarbeid mellom aktører på kysten vil løfte arbeidet med viktige kulturmiljøer, der bevaring, bruk og utvikling sees i sammenheng. Bevaringsstrategien for kystens kulturmiljøer skal bidra til å finne gode, langsiktige løsninger for bevaring og bærekraftig bruk og forvaltning. Ofte vil det også være nødvendig å se fysisk og immateriell kulturarv i sammenheng.

Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer

OPPGAVER

- Beskrive overordnet utfordringsbilde
- Beskrive muligheter og handlingsrom
- Arbeide med virkemiddelanalyse og aktuelle samarbeidspartnere
- Prioritere og beskrive deltema og tilhørende innsatsområder
- Utforme målstruktur

Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer

ORGANISERING

- Riksantikvaren har ansvar for å utarbeide forslag, men det gjøres i tett samarbeid med andre aktører.
- Det opprettes en ressursgruppe med repr fra bl.a fylker, kommuner, reiseliv, bransjeorganisasjoner og frivillig sektor.
- Det tas sikte på å arrangere flere innspillsmøter i løpet av høsten 2023

Bevaringsstrategi for kystens kulturmiljøer

LEVERANSE 2023-2024

- Forslag til bevaringstrategi for kystens kulturmiljøer leveres 31.12.23
- Sendes på høring i begynnelsen av 2024
- Ferdigstilles innen juni 2024

Bevaringsstrategi for kulturmiljøer i byer og steder

Viktige deler av en nasjons historie er knyttet til byene og stedene, hvordan de er utformet, og hvor de ligger. Historien viser seg både i form av arkeologiske spor og strukturer, bygninger og bygningsmiljøer, eiendomsstrukturer, gatenett, parker og grøntanlegg. Det finnes også kulturminner og spor etter menneskers virksomhet i grunnen og i kaiområder som vi ikke umiddelbart ser.

Byene og stedene påvirkes av klimaendringene og av demografiske endringer. Strategien skal bidra til bærekraftig utvikling i byene og stedene. Dette forutsetter at de historiske kulturmiljøene tas vare på og brukes, slik at de oppleves som attraktive, med kultur -, service-, nærings- og forretningsfunksjoner, samt gode bomiljøer. Strategien skal vise hvordan kulturmiljøforvaltningen og samarbeidspartnere, både private og offentlige, kan bidra til bevaring og utvikling av byer og steder.

Bevaringsstrategi for kulturmiljøer i landbruksområder og utmark

Kulturmiljøer i dagens landbruksområder og utmark har et stort tidsspenn, fra de første jakt- og fangstsamfunnene via innføringen av jordbruket i yngre steinalder, utviklingen i teknologi, driftsmåter og strukturer i næringene fram til dagens næringsutøvelse og bruk.

Landbruket i Norge har gjennomgått en omfattende utvikling de siste tiåra. Endringene har ført til gjengroing av arealer, forfall av bygninger, gjerder og andre innretninger/strukturer, og skader på og tap av kulturminner. Det rammer både arkeologiske kulturminner, kulturhistorisk verdifulle bygninger og strukturer samt landskapet.

Bevaringsstrategien har til hensikt å identifisere behov og innsatsområder for bevaring, bruk og forvaltning av verdifulle og sårbare kulturmiljøer i samspill med dagens drift. Strategien skal også bidra til god, helhetlig forvaltning av landskap der hensyn til kulturmiljø, natur og næring ivaretas.

Bevaringsstrategi for felleskapenes kulturmiljøer

Demokrati og velferd er kvaliteter i vårt moderne samfunn, som har vokst fram som viktige bestanddeler i den nasjonale selvforståelsen.

Denne bevaringsstrategien favner kulturmiljøer som representerer framvekst av demokrati og velferd. Den omfatter mangfoldet av kulturmiljøer knyttet til offentlige, religiøse, sivile og kulturelle fellesskap av ulik karakter og omfang.

Strategien skal sette oss i stand til å bevare kulturmiljøer som forteller disse historiene. En viktig oppgave i strategien er å mobilisere, invitere og legge til rette for at de mange kulturarvsfellesskapene gis anledning til å synliggjøre egen kulturhistorie og kulturmiljøer.

Bevaringsstrategi for kulturmiljøer fra næring, handel, industri og infrastruktur

Industriutviklingen i Norge startet i førhistorisk tid og har utviklet seg fra foredling av naturressurser i beskjedent omfang, til store prosessindustribedrifter og oljeplattformer i et internasjonalt marked i dag. Næring, handel, industri og infrastruktur forteller om hvordan folk har livnært seg, om hjemlig produksjon og etableringen av industribedrifter og om overgangen fra landbrukssamfunn til industrisamfunn.

Dette er kulturmiljøer som viser hvordan vi tok landet i bruk. For mange av disse kulturminnene er ikke opprinnelig bruk lenger mulig eller hensiktsmessig. Flere av disse kan det være krevende å formidle verdien av.

Mange av anleggene utfordrer den tradisjonelle bevaringstankegang; in situ med antikvarisk istandsetting. Ulike former for vern gjennom dokumentasjon vil måtte utvikles. Det vil uansett være viktig å arbeide for å bevare et mangfold av kulturmiljø som viser de historiske utviklingstrekkene innenfor de næringene som har hatt betydning for samfunnsutviklingen i Norge.

Pilotprosjekter – testing og utprøving

- Samle kunnskap og erfaringer fra prosjekter og tiltak for å kunne vurdere relevansen og treffsikkerheten til det foreslåtte **rammeverket for bevaringsstrategiene**.
- Prosjekter med samarbeid mellom flere aktører, med samordnet bruk av de ulike samarbeidspartenes virkemidler, var viktig å få med.
- Vi har gjennomført intervjuer og samtaler, og innhentet informasjon om egenskaper ved prosjektene og erfaringer fra prosjektene gjennom en Questback-undersøkelse.
- Det vil være aktuelt å involvere flere av prosjektene/prosjekteierne i utforming av pilot-bevaringsstrategien for *kystens kulturmiljøer*.

Pilotprosjekter – hvilke er det?

- Avaldsnes, maktens havn, Stavanger maritime museum og Universitetet i Stavanger
- Kvitsøy, levende kystkultur, Kvitsøy kommune
- Lys i gamle hus, Fortidsminneforeningen
- Forbundet KYSTEN, Aksjon for bevaring av naust og sjøhus
- Uthavner i verdensklasse, Agder fylkeskommune
- Fotefar mot nord, Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark fylkeskommuner og Sametinget
- Bevar bygg - bevar klima, Innlandet fylkeskommune

Pilotprosjekter – samarbeidstyper

- Flere kommuner eller fylkeskommuner i et større geografisk område
- Flere forvaltningsnivåer, både lokalt, regionalt og nasjonalt
- Frivillighet og kommune(r)
- Flere frivillige organisasjoner
- Museer og regionalforvaltning
- Regionalforvaltning og forskningsaktører
- Regionalforvaltning og næringsliv
- Flere avdelinger i samme fylkeskommune

Pilotprosjekter – mål og delmål

- Bevaring og istandsetting
- Ny bruk/ombruk og sirkulærøkonomi
- Bolyst, stedsidentitet og levende lokalsamfunn
- Formidling og opplevelser av kulturarv
- Reiseliv, profilering av sted/område/landsdel
- Folkehelse, inkludering og samarbeid
- Kulturminner som positiv rolle i samfunnsutviklingen
- Kunnskapsinnhenting- og metodeutvikling